

Annales Missiologici Posnanienses t. 22 (2017), s. 63-73
doi: 10.14746/amp.2017.22.5

MAGDALENA RZYM

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Wydział Teologiczny

Alawici – czciciele Słońca czy Boga Najwyższego?

Islam można określić mianem nie tylko religii monoteistycznej, ale też strażnika i obrońcy jedyności Boga. Objawienie zesłane Muhammadowi na pustyni arabskiej, pośród politeistycznego świata Beduinów, od początku stanowiło sprzeciw wobec przypisywania Bogu współtowarzyszy i głosiło Jego jedynść i transcendencję. Muzułmańskie wyznanie wiary, będące pierwszym i podstawowym obowiązkiem wiernego, brzmi: „Nie ma bóstwa poza Bogiem, a Muhammad jest Jego prorokiem”. *Tauhid* – jedynść Boga – to najważniejszy dogmat islamu, a *szirk* – przypisywanie Mu współtowarzyszy – jest najpoważniejszym grzechem, który nie będzie wybaczone. Bóg jest jeden i tylko On może odbierać cześć. Człowiek i inne istoty – aniołowie i dżiny – to Jego słudzy. Również prorocy – a wśród nich Mahomet – choć otaczani są głębokim szacunkiem i odgrywają szczególną rolę, nie mogą być obiektem kultu, ale uznani są za wysłanników i sługi Boga.

Tak samo zatem siły przyrody, żywyoty, Słońce, Księżyc i gwiazdy nie mogą w islamie pełnić innej funkcji, jak być dziełami Boga. To On je stworzył i przeznaczył, aby zgodnie z Jego wolą wypełniały swe zadania. Koran w wielu miejscach wskazuje doskonałość aktu stwórczego Boga:

On jest Tym,
Który uczynił słońce jasnością,
A księżyc światłem (*sura* 10,5).

Czyż nie widzieliście,
Jak Bóg stworzył siedem niebios,
Nałożonych warstwami?
I jak umieścił na nich księżyc jako światło,
A słońce uczynił lampą? (*sura* 71,15n)

Bóg swoim stworzeniom nadał prawa, którym są posłuszne. Z Jego ustanowienia Słońce i Księżyc poruszają się po wytyczonym szlaku, a pory dnia zmieniają się według swego porządku:

On jest Tym, który stworzył
noc i dzień, słońce i księżyc:
wszystko żegluje po orbicie (*sura* 21,33).

I słońce – ono płynie do swego stałego miejsca.
To jest ustanowienie Potężnego, Wszechwiedzącego! (*sura* 36,38)

Dlatego islam wzywa do poddania się Bogu na wzór sił przyrody i głosi chwałę Stwórcy ciał niebieskich:

Niech będzie błogosławiony
Ten, który uczynił na niebie konstelacje
I który umieścił na nim lampę
I księżyc dający światło! (*sura* 25,61)

Zatem tylko Bóg, nazywany Panem światów, może odbierać cześć. Wszechświat i wszystko, co go napędza, istnieje z Jego woli i jest Mu poddane. Kiedy nastanie dzień ostatni, również ciała niebieskie osiągną swój kres: Słońce zostanie „spowite ciemnością”, a „gwiazdy będą zamglone” (*sura* 81,1-2).

Ruchy *ḡulāt*

Islam uformował się na Półwyspie Arabskim w I połowie VII w., jednak bardzo szybko rozprzestrzenił się na cały Bliski Wschód i Afrykę Północną, a w dalszej kolejności Azję Centralną. Na ziemiach tych mieszkali przedstawiciele innych kultur i religii, którzy szybko przyjęli tę nową wiarę. Jednak konwersja ta nie stanowiła całkowitego zerwania z dawnymi wierzeniami. Dawne religie ludów Bliskiego Wschodu nie zniknęły całkowicie, ale przechowały się w nieortodoksyjnych ugrupowaniach związanych z islamem. Zetknięcie z chrześcijaństwem występującym w różnych nurtach, grupami gnostyckimi, zoroastryzmem i innymi religiami starożytnego Wschodu spowodowało wytworzenie się wielu form synkretycznych, w których elementy pierwotnych religii przenikały nową rzeczywistość. Podatne na to były zwłaszcza szyickie i sufickie formy islamu. Od najwcześniejszych czasów (VII/VIII w.) w ugrupowaniach wczesnoszyickich pojawiały się nieortodoksyjne ruchy *ḡulāt*. Termin ten oznacza ‘ci, którzy przesadzają’ i odnosi się do poglądów uznawanych

za przesadne (ekstremistyczne) z punktu widzenia doktryny islamu (Pachniak 107). Ruchy te charakteryzowały się przede wszystkim skrajnym oddawaniem czci imamom, aż do przypisania im cech boskich. Punktem wyjścia dla tej postawy było wywyższenie, a następnie ubóstwienie Alego – ostatniego z czterech kalifów prawowiernych w sunnizmie i pierwszego imama szyitów.

Ali Ibn Abi Talib (ok. 600-661) bardzo blisko związany był z prorokiem Muhammadem jako jego krewny, adoptowany syn, a następnie zięć – mąż córki Fatimy. Również jako jeden z pierwszych przyjął islam i z narażeniem życia chronił proroka podczas jego ucieczki do Medyny, zastępując go w jego domu. W 656 r. został ustanowiony czwartym kalifem po Abu Bakrze, Umarze i Usmanie, jednak według szyitów kalifat od początku należał się jemu. Jako kalif nie został przez wszystkich uznany, co doprowadziło do wojny domowej. W 661 r. został zamordowany przez członków radykalnej sekty charydżytów. Otaczany głęboką czcią przez szyitów (sama nazwa nurtu pochodzi od słów *szia't Ali* – ‘stronnictwo Alego’), jest protoplastą prawowitej dynastii 12 imamów. Jego grób w Nadżafie stanowi miejsce pielgrzymek szyitów.

Ruchy *ḡulāt* były liczne i zróżnicowane, można jednak wykazać pewne wspólne dla nich elementy:

- przesadne otaczanie czcią pewnych postaci, najczęściej Alego Ibn Abi Taliba lub innych imamów szyickich, a czasem założyciela danego nurtu; przekonanie o ich ponadludzkich właściwościach, posiadaniu „częstki boskości” (części „Bożego światła”) albo wręcz ich ubóstwienie; wiara w powtarzające się inkarnacje boskości w osobach proroków i świętych mężów;

- idee mesjanistyczne: oczekiwanie dalszego prorocstwa i nadejścia człowieka, który przyniesie nowe przesłanie i poprowadzi wspólnotę ku sprawiedliwości;

- wiarę w metempsychozę;

- elementy kultów astralnych;

- potępienie trzech pierwszych kalifów prawowiernych (Abu Bakra, Umara i Usmana) jako uzurpatorów, którzy przejęli władzę należną Alemu; w konsekwencji odcięcie się od wiodącego w islamie nurtu sunnickiego;

- antynomizm – odrzucenie prawa muzułmańskiego i jego szczegółowych przepisów; dotyczy to filarów islamu, liczby nakazanych modlitw, zakazów takich jak np. picie alkoholu, czasem również przykazań natury moralnej;

- charakter ezoteryczny: teorie nowych doktryn traktowane jako inspirowana przez Boga ukryta wiedza, dostępna jedynie dla wtajemniczonych i wybranych; podział treści objawienia na jawne i tajne (Danecki 342-343; Pachniak 107-112).

Ruchy *ḡulāt* w swej pierwotnej postaci przestały z czasem funkcjonować, jednak ich doktryna dotrwała do czasów współczesnych w społecznościach takich jak alawici i druzowie. Ugrupowania te wyrosły z islamu, ale traktowane

są obecnie jako odrębne, a ortodoksyjni muzułmanie nie uznają ich za islamskie. Wiele cech ruchów *ḡulāt* ma również jazydyzm – synkretyczna religia luźno związana z islamem.

Alawici/nusajryci

Nusajryci, znani dziś bardziej jako alawici, są członkami ugrupowania, które powstało w nurcie szyickim, ma ono jednak wiele elementów religii Bliskiego Wschodu, w tym chrześcijaństwa i zoroastryzmu. Jest to zatem nurt synkretyczny, w którym ideologia islamu połączona jest z pojęciami innych religii. Sami nusajryci uważają się za grupę muzułmańską, jedyną słuszną wersję islamu, jednak przez ortodoksyjnych muzułmanów doktryna ta w ogóle nie jest zaliczana do islamu.

Pochodzenie nazwy *nusayriyya* nie jest do końca jasne. Była wywodzona m.in. od potomków nazarejczyków, pewnego mieszkańca wsi Nasarija, arabskiego zdrobnienia określającego chrześcijan (*nāsarā*) lub miejscowości Gabal al-Nusayra (Pachniak 184-185). Jednak najczęściej przyjmuje się, że pochodzi od imienia Muhammada Ibn Nusayra – protoplasty nusajrytów.

Uznawany za założyciela ugrupowania Muhammad Ibn Nusayr (zm. ok. 864) był z pochodzenia Persem, mieszkał w Samarze i tam zetknął się z 11. imamem szyitów Al-Hasanem al-Askarim. Różni autorzy podkreślają też jego relacje z 10. imamem Ali al-Hadim, po którego śmierci związał się z jego synem al-Askarim i zaczął głosić jego bóstwo. Miał zostać za to przez imama wyklęty, jednak tradycja nusajrycka podaje inną wersję. Al-Askari uznał za prawdę wszystko, co Ibn Nusayr głosił na jego temat, i nazwał go swoim światłem i bramą (Pachniak 186-187). Muhammad Ibn Nusayr uznawał ponadto metempsychozę, odrzucał obowiązki prawne islamu, dopuszczał małżeństwo między bliskimi krewnymi oraz związki homoseksualne. Głosił swoje poglądy na dworze kalifa w Bagdadzie, gdzie zdobył grupę zwolenników. Teorie Ibn Nusayra głoszone były po jego śmierci przez następców, którzy już nie tylko imamom, ale również jemu przypisywali niezwykle cechy (Pachniak 187-189). Jednym z ważniejszych teologów i misjonarzy nusajryckich był żyjący w X w. Husajn Ibn Hamdan al-Chasibi, który prowadził działalność na terenach dzisiejszej Syrii i Iraku.

Nazwa nusajryci od XX w. zastępowana jest terminem alawici (*alawiyya*). Spowodowane jest to negatywnym zabarwieniem, jakiego nabrało określenie nusajryci w Imperium Osmańskim. Ponadto alawici zaczęli negować rolę Ibn Nusayra w powstaniu ugrupowania (a nawet jego historyczne istnienie), za bezpośredniego założyciela uznając Alego Ibn Abi Taliba. Nazwa

alawici może wprowadzać w błąd ze względu na istnienie alawitów, nazywanych też alawitami tureckimi (Guliński). Są oni innym ugrupowaniem, wywodzącym się z szyizmu, powstałym w Iranie na przełomie XV/XVI w., które również otacza szczególną czcią Alego (Danecki 351-352).

Doktryna

Najstarszym dziełem zawierającym wierzenia nusajryckie jest księga o arabsko-perskim tytule *Kitab al-haft wa-al-azilla*, co oznacza *Księga heptady i cieni* (Danecki 354). Doktryna nusajrytów mocno odbiega od dogmatów islamu i zawiera wiele nieortodoksyjnych elementów. Koncepcja Boga, kosmogonia i eschatologia wskazują na wpływy przedislamskich wierzeń, wnoszą również własną oryginalną myśl.

Jako ruch wyrosły z szyizmu alawizm podkreśla absolutną jedność Boga i Jego transcendencję. Oryginalność koncepcji stanowią natomiast wielokrotne wcielenia Boga w trzech ludzkich postaciach. Dzieje świata i ludzkości podzielone są na siedem er – eonów, zwanych też kopułami (*qubbat*). W każdej z nich miała miejsce epifania Boga pod postacią trójcy: znaczenia (*ma'na*), imienia (*ism*) i bramy (*bab*). *Ma'na* – ‘znaczenie’ jest samą istotą Boga. Skrywa się ona pod postacią osoby, która podporządkowana jest prorokowi występującemu jako *ism* – ‘imię’ i będącemu zasłoną dla prawdziwej *ma'na*. Prorok zaś ma swojego pomocnika, zwanego *babem* – ‘bramą’ (Pachniak 195). Podczas pierwszej ery Bóg ukazał się pod postaciami Abla, Adama i Gibrila (Archanioła Gabriela), natomiast ostatnia era, zwana *hašimiyya*, należy do islamu i boską trójkę stanowią następujące postaci: Ali (*ma'na*), Mahomet (*ism*), Salman al-Farisi (*bab*) (Danecki 355). Ostatnia z trzech postaci – Salman al-Farisi – to jeden z towarzyszy Mahometa, Pers z pochodzenia, otaczany szczególnym szacunkiem w szyizmie i sufizmie. Zasłynął jako pomysłodawca wykopania fosi broniącej Medyny przed najazdem Mekkańczyków, dzięki czemu mogło dojść do zwycięstwa w tzw. bitwie rowu w 627 r. Przetłumaczył Koran na język perski, a po śmierci proroka stanął po stronie Alego. Szczególną rolę wśród nusajrytów odgrywają również imamowie szyiicy, w których także przejawia się *ma'na* Boga. Mają oni swojego *baba* i jest nim najczęściej osoba związana z ruchami *gūlāt*. Sam twórca ruchu – Muhammad Ibn Nusayr – uznał się za *baba* 11. imama (Pachniak 197).

Nusajryci uważają się za monoteistów, a ubóstwiani przez nich prorocy i imamowie są manifestacjami jedyne go Boga. Jednak znaczenie przypisane Alemu nie pozwala traktować go jako tylko jedną z boskich epifanii. Jest on samym Najwyższym Bogiem, w pełni utożsamianym z Jego istotą. Stanowi

ostatnią boską manifestację, a wszystkie poprzednie w nim znajdują swój kres i dopełnienie (Pachniak 195). Podstawowy dogmat nusajrycki brzmi: „Nie ma Boga poza Alim Ibn Abi Talibem, nie ma innej zasłony poza Muhammadem i nie ma *baba* poza Sulaymanem al-Farisim... Nie ma Boga poza Nim, a jest nim Ali Ibn Abi Talib” (Pachniak 200). Jest to wyraźne przekształcenie *szahady*. Ali zajmuje zatem naczelne miejsce, a Muhammad jest jego prorokiem i znajduje się na niższej pozycji. Te trzy osoby są manifestacjami Boga, stanowiąc nierozłączną jedność. Wyznawcy powtarzają formułę: „Zwracam się do Bramy, chylę się przed Imieniem, wielbię Znaczenie” (Mazurczak).

Uboświenie Alego jest główną ideą doktryny nusajryckiej. Wywodząc się z szyizmu, który podkreśla szczególną rolę i świętość Alego, nurt ten posuwa się dalej i wynosi jego osobę do rangi Boga Najwyższego. Dołącza w ten sposób do skrajnych ruchów *ḡulāt*, które w swoich religijnych przywódcach widzą wcielenie Boga lub jakąś formę Jego manifestacji.

Symbolika światła

Charakterystyczną i wyjątkową cechą alawizmu jest szczególna rola i znaczenie, jakie przypisuje się Słońcu i Księżycowi. Istotą Boga jest światło, stąd Ali – jako Najwyższy Bóg – często utożsamiany jest ze Słońcem. W jednym z podręczników doktryny nusajryckiej znajdujemy zdanie: „Jego boskość jest tak porażająco świetlista, że musi spowić się w zasłonę, którą jest Mahomet” (Pachniak 204). Tak jak nie da się patrzeć bezpośrednio na Słońce, tak Ali nie może ukazać pełni swej istoty. Potrzebuje zasłony – *ism* – w postaci Muhammada. Wraz z nim i Salmanem pojawia się wśród ludzkości w formie podobnej do człowieka, jednak jego prawdziwa natura pozostaje niezmierzona i niepojęta.

Odwołanie do symboliki Słońca widać w jednym z nusajryckich traktatów dogmatycznych, według którego Ali stworzył Muhammada z promienia swego światła. Zauważyć w tym można związek z wczesną doktryną szyicką o stworzeniu imamów ze światła (Pachniak 199). Wskazuje to również na odmienną od tradycyjnej interpretację pozycji Mahometa i wzajemnych relacji dwóch postaci. Ali jest Panem i Stwórcą, stwarza Muhammada ze światła swej boskiej esencji, zatem prorok zajmuje niższą od niego pozycję, jest mu podporządkowany i przekazuje wiedzę o jego boskości (Pachniak 204).

Utożsamienie Alego ze Słońcem odzwierciedla się w życiu religijnym. Wyznawcy odprawiają modlitwy, zwracając się w kierunku Słońca (Daneczki 355), zaobserwowano również zwyczaj witania jutrzeńki modlitwą i okrzykami „Ali wschodzi!”

Słońce i Księżyc są uważane za miejsca pobytu Alego, Muhammada i Salmana. Ali najczęściej utożsamiany jest ze Słońcem, istnieje jednak inny nurt, która utożsamia go z Księżycem, a Salmana ze Słońcem. Grupa *šamsiyya* (*šams* – ‘Słońce’) opowiada się za Słońcem jako miejscem pobytu Alego, natomiast *qamariyya* (*qamar* – ‘Księżyc’) wskazuje na Księżyc (Chishty). Na szczególne znaczenie Księżyca w pewnych nurtach wskazuje fakt, że niektórzy nusajryci używają liter HBQ jako symbolu boskiej trójcy. Oznaczają one *hila*, *badr* i *kamal*, czyli różne fazy Księżyca. Stanowi to modyfikację symbolu *ayn*, *mim* i *sin* (czyli pierwszych liter imion Alego, Muhammada i Salmana) wyrażającego trzy boskie osoby (Pachniak 199).

Rola Słońca i Księżyca jest zatem w alawizmie wyjątkowa i różni się od ortodoksyjnego podejścia. Nie są one jedynie dziełami Bożymi, materialnymi elementami wszechświata, mającymi swój początek i kres, ale związane są ściśle z Bogiem. Nie stanowi to zaprzeczenia *tauhidu* (Słońce i Księżyc nie mają rangi boskich współtowarzyszy), są natomiast interpretowane jako miejsca Jego zamieszkania lub Jego własna postać objawiająca się ludziom.

Kosmogonia

Oryginalny charakter ma również nusajrycka kosmogonia. Alawici wierzą, że na początku, przez 7077 lat i 7 godzin, byli światłami i jaśniejącymi gwiazdami. Nie potrzebowali pożywienia, nie mieli żadnych potrzeb, wystarczyło im tylko wpatrywać się w złotą, świetlistą postać Alego, który jawił się w postaci czystej, bez żadnej zasłony. Jednak po upływie tego okresu popadli w grzech dumy, uznając samych siebie za najszlachetniejsze stworzenia. Ali stworzył wtedy zasłonę na 7000 lat i ukrył się przed nimi. Kiedy znów się pojawił, alawici zamiast mu się poddać, uznali się za jemu równych. Popełnili w ten sposób drugi grzech i zasłona zapadła na kolejne 7077 lat i 7 godzin. Kiedy Ali ponownie się ukazał, pojawił się w postaci człowieka: najpierw starca z siwymi włosami i brodą, potem młodzieńca, a w końcu dziecka. Był to dla jego wyznawców sprawdzian, czy potrafią go rozpoznać, ci jednak nie sprościli próbie. Ponieważ nie potrafili go pojąć, zostali strąceni ze sfery świetlistej na Ziemię pod postacią ludzi (Danecki 355; Pachniak 209).

Od tej pory Ali objawia się już nie w swej czystej postaci, ale za zasłonami. Proces zbawienia polega na rozpoznaniu go wraz z jego zasłoną i *babem*. Dlatego zbawienie dostępne jest tylko dla alawitów. Kto zaprzeczy jego boskości, doświadczy metempsychozy niższej formy: odrodzi się jako niższe stworzenie. W alawizmie, podobnie jak w innych religiach synkretycznych, istnieje wiara w wędrówkę dusz. Dusza człowieka przechodzi po śmierci

do innych stworzeń: ludzi, zwierząt albo roślin, w zależności od popełnionych uczynków. Dusza wierzącego alawity trafia do ciała innego człowieka, zwykle coraz doskonalszego, dusze grzeszników, podobnie jak niealawitów, przechodzą w ciała zwierząt. Celem kolejnych cykli metempsychozy jest doskonalenie duszy, aż do powrotu do utraconego stanu świetlistych bytów w świecie niebieskim (Pachniak 212-218).

Alawizm nadaje niską pozycję kobietom. Według tradycyjnych wierzeń wskutek nieposłuszeństwa nusajrytów Ali stworzył szatany, a z nich kobiety. Dlatego w procesie reinkarnacji nie mogą one wcielić się w mężczyznę ani osiągnąć świętości (Danecki 356; Pachniak 218). Stąd też kobiety nie są wprowadzane w stopnie wtajemniczenia i nie uczestniczą w kulcie, a w przeszłości odmawiano im nawet posiadania duszy (Chishty).

Niektórzy alawici wskazują gwiazdy jako urzeczywistnienie dusz wiernych. Według nich były one miejscem pierwotnego zamieszkiwania razem z Alim, aż do czasu pojawienia się grzechu i strącenia na Ziemię. Prawdziwym celem alawity jest więc teraz przebycie siedmiu wcieleń, które pozwolą mu z powrotem dotrzeć do sfery gwiazd i w ten sposób połączyć się z Alim (Chishty).

Kult

Synkretyczny charakter alawizmu przejawia się nie tylko w jego doktrynie, ale również w obrzędach i świętach. Alawici obchodzą szyickie święta związane z Alim i Mahometem, jednak interpretują je we właściwy dla siebie sposób. Na przykład szyickie święto stawu, upamiętniające spotkanie, podczas którego Muhammad przekazał Alemu następstwo, w tradycji alawickiej jest pamiątką wyznania Muhammada, że Ali jest Bogiem (Danecki 359). Inaczej jest również interpretowane święto zakończenia postu, święto ofiary czy Aszura. Uznawane są ponadto niektóre perskie i chrześcijańskie święta, aczkolwiek także w tym przypadku nadaje im się inny sens. Boże Narodzenie (nazywane Nocą Narodzin) to święto narodzin *ism* Jezusa (Isy), który – jako druga z postaci boskiej trójcy w ujęciu alawitów – reprezentuje Mahometa. Na tej podstawie Maryja utożsamiana jest z Aminą, matką proroka islamu (Danecki 360).

Wyznawcy alawizmu odrzucają szczegółowe przepisy prawa muzułmańskiego. Nie praktykują pięciu filarów islamu, poza *shahadą* w zmienionej formie, w niektórych obrzędach religijnych używają wina, nie jest obowiązkowa modlitwa piątkowa. Nie mają jednego zwierzchnika, a swoich przełożonych nazywają *shajchami*, nie uznają również za konieczne posiadania meczetów (Landowski 118).

Alawici współcześnie

Alawici starają się zachowywać swoje praktyki i doktrynę w tajemnicy. Zachowują odrębność etniczną i wyznaniową – nie uznają konwertytów, a dostęp do tajemnic ich wiary ma tylko zamknięta grupa wtajemniczonych (Landowski 118). Współcześnie ich liczba wynosi jeden lub dwa miliony, a mieszkają głównie w Syrii, Turcji i północnym Libanie (Jomma 273).

W historii alawici niejednokrotnie byli ofiarami prześladowań, zarówno z przyczyn religijnych, jak i politycznych. Z powodu doktryny mocno odbiegającej od zasad islamu traktowani byli jako heretycy i najczęściej odmawiano im uznania za ugrupowanie muzułmańskie. W okresie mameluckim i osmańskim sunnickie władze oskarżały alawitów o sprzyjanie Iranowi, co stało się przyczyną prześladowań na tle politycznym. Dopiero pod koniec XIX w. przyznano im ograniczoną autonomię w Imperium Osmańskim.

Sytuacja ugrupowania zmieniła się, kiedy w 1920 r. mandatowe władze francuskie stworzyły w Syrii autonomiczne terytorium alawickie. W 1922 r. na jego miejsce powołano Państwo Alawitów wchodzące w skład Federacji Państw Syrii. Następnie w 1924 r. powstało Niezależne Państwo Alawitów (zarządzane przez francuskiego gubernatora, ale mające własny rząd), które to w 1930 r. otrzymało nazwę Rząd Latakii. W 1936 r. stało się ono częścią niepodległej Syrii (Danecki 352-353).

Od uzyskania niepodległości przez Syrię alawici wykazywali się dużym zaangażowaniem w armii i w życiu politycznym. Znaleźli się wśród orędowników partii Baas, na której czele, w wyniku wewnętrznego konfliktu, stanął Hafiz al-Asad. W 1970 r. przeprowadził on udany zamach stanu i rozpoczął dyktatorskie rządy, które po jego śmierci przejął jego syn Baszar al-Asad (Zdanowski 241-247). Od tego wydarzenia alawici całkowicie zdominowali państwo i w ich rękach znalazły się kluczowe stanowiska. Sprawując władzę w despotyczny sposób, stosując terror i represje, podporządkowali sobie resztę mieszkańców (Czerniejewska 302-310).

Od wybuchu Arabskiej Wiosny syryjscy alawici znaleźli się w trudnej sytuacji. Bezwzględne rządy Asadów i uprzywilejowana pozycja alawitów spowodowały niechęć wobec nich nie tylko ze strony fundamentalistów islamskich, ale i zwykłych Syryjczyków (Jomma 274). Rewolucja przeciw reżimowi i powstanie tzw. Państwa Islamskiego wywołały wieloletni krwawy konflikt, w którym walczą z sobą przedstawiciele różnych opcji politycznych i religijnych.

Islam, wbrew powszechnemu przekonaniu, nie jest monolitem. Oprócz podziału na sunnitów i szyitów z islamu wyrastały liczne nurty o charakterze synkretycznym, odległe od wiodącej doktryny, łączące elementy różnych koncepcji religijnych. Większość nie przetrwała do czasów współczesnych, jednak niektóre z nich – alawizm, druzyzm, jazydyzm, *ahl-e haqq* – wciąż obecne są w Syrii, Turcji czy Iraku, będąc ważną częścią tamtejszej kultury. Znaczenie alawitów w Syrii i ich wpływ na politykę stanowią dowód, że ich rola na Bliskim Wschodzie nie jest bynajmniej marginalna.

THE ALAWIS – WORSHIPPERS OF THE SUN OR THE HIGHEST GOD?

SUMMARY

This article presents that numerous unorthodox syncretic groups, which are composed of the elements of various religions, and emerged from Islam over the centuries. Their distinguishing feature was the exaggerated cult of some personalities, generally Ali Ibn Abi Talib. One of these movements is the Alawis that plays an important political role in Syria nowadays. The originality of the Alawis' worship and doctrine is expressed by the importance of the sun and the moon, among others things. The light is the essence of God and the sun or the moon is considered God's dwelling.

Keywords: Islam; Alawites; Nusayris; ḡulāt groups; Ali Ibn Abi Talib; sun; moon

Słowa kluczowe: islam; alawici; nusajryci; ruchy ḡulāt; Ali Ibn Abi Talib; Słońce; Księżyc

BIBLIOGRAFIA

- Chishty, Ofiel. *Alawici i ezoteryczny sufizm szyicki* (13 czerwca 2015). Dostęp 13 czerwca 2017. <http://zakon-sufi.blogspot.com/2015/06/alawici-i-ezoteryczny-sufizm-szyicki.html>.
- Czerniejewska, Maria. „Syryjska polityka religijna – wpływ i znaczenie alawitów”. *Religia w stosunkach międzynarodowych. 10-lecie współpracy Instytutu Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego ze Zgromadzeniem Słowa Bożego (SVD)*. Red. Anna Solarz, Hanna Schreiber. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 301-312.
- Danecki, Janusz. *Podstawowe wiadomości o islamie*. Warszawa: Dialog, 2011.
- Guliński Stanisław. *Alewizm i bektaszyzm. Historia i rytuał*. Kraków: Nomos, 1999.
- Jomma, Fuad. „Stosunek mniejszości etnicznych, narodowych i religijnych do wydarzeń Arabskiej Wiosny w Syrii”. *Przegląd Politologiczny* (2014) 1: 273-281.
- Koran*. Tłum. J. Bielawski. Warszawa: Faktor Biuro Wydawnicze Marian Bornakowski, 2009.
- Landowski, Zbigniew. *Sufizm*. Warszawa: Książka i Wiedza, 2010.

- Mazurczak, Grzegorz. *Poznać znaczy zrozumieć* (17 września 2019). Dostęp 13 czerwca 2017. <http://www.psz.pl/168-archiwum/grzegorz-mazurczak-poznac-znaczy-zrozumiec-alawickie-obrzeza-islam>.
- Pachniak, Katarzyna. *Ezoteryczne odłamy islamu w muzułmańskiej literaturze herezjograficznej*. Warszawa: Dialog, 2012.
- Zdanowski, Jerzy. *Historia Bliskiego Wschodu w XX wieku*. Wrocław: Ossolineum, 2010.

MAGDALENA RZYM, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Instytut Dialogu Kultury i Religii.